

חבל נחלתו

בזכותם של בנים ליטול את הממון לעצמם הן כמציאה הן כמתנה הן כדמי נזק והן כשכר – אף אחד מהקריטריונים אינו עונה לגדר הממון הזה וע"כ יש לראות זאת יותר כסכום נוסף באופן שרירותי שניתן לפי פרמטר שאינו תלוי בגודל הרכוש אלא עבור הנפשות שחיו בגוש קטיף, ולכן הממון שייך להורים והם יעשו בו כרצונם. אמנם בנים אשר גדולים מגיל שמונה עשרה וקבלו את הממון לרשותם אם סמוכים לשלחן אביהם – הממון שייך להוריהם, ואפילו אינם סמוכים לשולחן הוריהם לפחות החלק של השנים אשר היו סמוכים על שולחן הוריהם, ראוי שיועבר לרשות הוריהם שהרי הממון הזה הוא פיצוי להוריהם שגידולם שם ולא להם¹.

עבודה, שהרי הקטנים לא עשו שום מלאכה והוריהם קיימום והם גרו במקום כיון שהוריהם גרו בו, וממילא אף הגדרה זו אינה מתאימה בראיית הממון הזה.

ח. נטען עוד, שבעצם אין כאן פיצוי על העבר אלא דמי 'הסתדרות' לעתיד. היינו כיון שעקרו אדם ממקומו שיערו את הממון שהוא זקוק כדי להתייבב מחדש וקבעו סכום מסוים וכיון שיש לאדם משפחה וילדים קבעו את השיערוך בדרך זו. והנה אע"פ שהטעון לכשעצמו יש לו כנראה על מה שיסמוך מצד התנהגות הרשויות, הרי יש להקשות מדוע מי ששהה חמש שנים זקוק לפחות ממי ששהה עשרים שנה, וכי מה ההבדל ביניהם!?

וע"כ נראה לענ"ד שאע"פ שהפכנו

סימן נא

תשלום על שרותי הסעדה שבוטלו

סכום ההזמנה או על חלקה?

שאלה

תשובה

א. במסכת בבא מציעא (עו ע"ב): "השוכר את האומנין... במה דברים אמורים – שלא התחילו במלאכה, אבל התחילו במלאכה – שמין להן מה שנעשו".
וברש"י: "במה דברים אמורים – דהיכא דחזרו בהן או הוא חזר – אין להם אלא תרעומת בזמן שלא התחילו במלאכה.

אדם הזמין שרותי הסעדה לסעודת ברית מילה שהיתה אמורה להיות בשבת. ביום ששי הוברר שלתינוק ישנה צהבת ולכן ברית המילה נדחתה. את הסעודה בברית המילה הנדחית סיפק בעל שרותי הסעדה אחרים (הקודם לא רצה ליטול על עצמו).

האם צריך לפצות את בעל שרותי ההסעדה על הביטול ואם כן האם על

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: למה צריך לפצותם על השנים שעברו?
תשובת המחבר: כבר בארתי בגוף המאמר שכל הסכום לענ"ד הוא תוספת לצרכי סידור ההורים, ואופן התשלום הוא שרירותי.

חבל נחלתו

ששם לא היה שוכרן לאותו מהלך בלבד אלא ליום אחד ונתבטלו כל היום **אבל זה כבר עשה מלאכתו משלם לפיכך נוטל שכרו משלם** ומכל מקום אם היה דבר כבוד מה שיש לו להביא מנכה לו שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן אלא אם כן הוא מאותן אנשים שדרכן לטרוח כמבואר עכ"ל.

וכאן כיון שהמדובר בקבלנות והקבלן התחיל וסיים חייב בתשלום הקבלנות.

ג. ונראה לגבי מקרה זה כיון שבעל שרותי ההסעדה הכין את כל הסעודה ורק נחסכה לו הבאת הסעודה למקום אין כאן תשלום של פועל בטל אלא תשלום מלא שהרי סיים כמעט את כל קבלנותו. ואין המזמין יכול לומר לו: טול מה שעשית בשכרך. כאמור בב"מ (ק"ה ע"א): "השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו: תן לי שכרי, ואמר לו: טול מה שעשית בשכרך — אין שומעין לו". וכן הוזכר לעיל בדברי הריטב"א שאין יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך.

ואמנם כתב בהגהות מיימוניות (הל' שכירות פ"ט ה"י אות מ): "מפי בעל החלום דוקא בתבן וקש דלאו מידי דמיכל הוא, אבל בדבר דמאכל כגון בתבואה וכיוצא בה שומעין לו, והא דפריך בגמרא והתניא שומעין לו לא בעי לשנויי הריא במידי דמיכל איירי ולהכי שומעין לו משום דקיים ליה לתלמודא דמתניתין נמי איירי בתבן וקש ומסתבר ליה עכ"ל מהר"ם זצ"ל שכתב בחידושו בפרק הבית והעלייה". וכן הביא הב"י (ה"מ ס' שלו אות א) מהמרדכי בשם הרמ"ה. אולם הב"י עצמו תמה עליו (שם את ב): "ואיני יודע זה מנין לו ולא עוד אלא שהתוספתא (ב"מ פ"ז ה"ב) שבסוף סימן שקודם זה היא תיובתיה".

"אבל התחילו במלאכה — יש דין אחר ביניהם, מהו הדין — שמין להם מה שעשו לפי התנאי, ויקבלו כפי חשבון שעשו".

במקרה הנוכחי, כיון שלא התנו כל תנאי לגבי ביטול ודחיית הברית, וכיון שבעל שרותי ההסעדה הכין את כל המנות שהתנו עמו, לכאורה המזמין חייב לשלם את מלוא שוויין, ובעל שרותי ההסעדה לא צריך להפסיד כתוצאה מביטול ההזמנה, כיון שלא התנו עמו שום תנאי מוקדם.

ב. ואין זה דומה לחמרים שהלכו ולא מצאו תבואה או לכך שירד גשם בלילה או לכל אונס אחר, שהרי בניגוד למקומות אלו שהפועלים או הקבלנים לא התחילו במלאכתם, כאן הוא התחיל וכמעט סיים (פרט להעברת המנות לידי המזמין) ולכן המזמין חייב בתשלום מלא. וכך כתב הריטב"א (ב"מ שם): "וכולו בשלא עשו שליחותם אבל אם עשו שליחותם ונתבטלו עמו נותן להם שכרם כפועל בטל, וכדתיניא בתוספתא השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם, שכרו להביא דורמסקנין לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם, ע"כ, ובגמ' דידן בפ' הגוזל (קט"ז ב') תניא דכוותה ופרישנא טעמא משום דעבדיה שליח לשליחותיה".

וכן הביא הבית יוסף (ה"מ ס' שלה אות ב): "השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא מצא נותן לו שכרו משלם. תוספתא (ב"מ פ"ז ה"ב) כתבונה הרי"ף (מז. והרא"ש ס' ו) בריש פרק האומנים והרמב"ם בפרק ט' מהלכות שכירות (ה"ח). וכתב הרב המגיד פשוט הוא שאינו דומה להלכו חמרים ולא מצאו תבואה (עו:) לפי

וכונתו לפסק הטור (ח"מ סי' שלה):
 "להביא תפוזים לחולה והלך והביא ומצאו
 ומת או שהבריא לא יאמר לו טול מה
 שהבאת בשכרך". וכתב הב"י **שדברי הטור**
מבוטלים על התוספתא המסיימת "אלא
 נותן לו שכרו משלם". וכן במקרה שלפנינו
 היה על המזמין להתנות שאם תידחה
 הברית יפחית מההזמנה וכד' אבל אם לא
 התנה ולא ביטל קודם שהלה הכין את
 המנות שהזמין חייב במלוא שכרו.

ובשו"ע כלל לא הביא את דברי המהר"ם.
 ועוד שיש להטעים בדעת המהר"ם שדוקא
 בפועל הנוטל לצורך אכילתו וסו"ס כיון
 שבמעות של שכרו יקנה מזון יכול לומר לו
 טול מה שעשית בשכרך, אבל בקבלנות של
 הכנת מזון אין סברא שיוכל להגיד לשליחו
 לקנות עבורו מזון או להכין לו מזון טול
 מה שעשית בשכרך.

ד. אולם כתב הרמב"ן (שם): "הא דאמרינן
 נותן להם שכרם משלם דהיינו כפועל בטל,
 נראה דוקא בשאין יכולין לשכור עצמן אבל
 אם יכולין לשכור עצמן אחר שחזרו מן
 השדה או ממקום התבואה אומר להם
 השכירו עצמכם, דומיא דפועלים שחוזרים
 בדבר האבד שאם יש שם פועלים לשכור אין
 לו עליהם אלא תרעומות, הכא נמי [אם]
 יכולין לשכור עצמן לא יהיב להו וכדאמרינן
 (ע"ט ב') בשוכר את הספינה ופרקה בחצי
 הדרך דאי משכח לאגורה נותן לו שכרו של
 חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת, וכן
 הא דאמרינן לקמן (ע"ז א') ושלם עבידתא
 בפלגא דיומא וכו' ונותן להם שכרן משלם
 בשאינן מוצאין להשכיר אבל יכולין להשכיר
 עצמן נותן להם כפי מה שעשו, ותניא
 בתוספתא שכרו לחרוש וגמר את חרישו
 בחצי היום לא יאמר לו בא וחרוש בשדה

אחרת, פי' של אחר, שיאמר לו פרנס לי
 מלאכה מתוך שלך או תן לי שכרי במה
 שעשיתי, וכן הוא שגמר חרישו בחצי היום
 לא יאמר לו הריני מנכש עמך בשדה פלונית
 וכו', ואם התנה עליה מתחלה על מנת כן הרי
 זה מותר, משמע דלא יהיב להו אלא מה
 שעשו כיון שיכולין להשכיר עצמן, ועוד תנן
 במתני' ואם בעל הבית חוזר בו ידו על
 התחתונה ופרש"י ז"ל שאם עשו חצי פעולה
 והזלה מלאכת פועלים נותן להם כמו שפסק
 חו"ק ממה שצריך להוציא בהשלמתה, והתם
 זה נתחייב בכל שכרן שהרי נותן להם יותר
 ממה שעשו, וכיון שכן למה אינו נותן שכרן
 משלם, אלא מתני' בשמוצאין להשכיר עצמן
 בקבלנות אחרת ואינם מפסידים **אלא בין**
יוקרא דשעת שכירות לזולא דהשתא והא
 קא יהיב להו, **וש"מ דהיכא דמתחייב בשכרן**
כשמוצאין להשכיר עצמן פטור, ואם עשו
מקצת במקום שיכולין להשכיר עצמן אינו
נותן להם אלא כפי מה שעשו".

ונראה מדברי הרמב"ן שאם בעל שרותי
 ההסעדה זרקו מחוסר אוכלים או נתנו
 במתנה ללא שום רווח ממנו הרי צריך
 לפצותו על מלוא ההזמנה (אולי בקיזו
 הובלה, אם סוכם שבעל שרותי ההסעדה מביא
 למזמין). אולם אם בעל שרותי ההסעדה
 מכר את האוכל לאחרים – נמצא שהוא לא
 נפסד אלא את מה שלא מכר, ואם מכר
 במחיר נמוך מכפי שסיכם עם המזמין
 לסעודת הברית הפסיד את ההפרש. ולכן
 מן הראוי שבעל שרותי ההסעדה יאמר מה
 עשה עם המנות המוזמנות שלא הוצרכו
 להם והמזמין ישלם את שכרו בנכוי מה
 שהרויח עליהן.

ה. ובחידושי הרשב"א (שם) הוסיף נקודה
 נוספת: "כללא דנקטינן מהאי שמעתא,

חבל נחלתו

אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן, ואם חזר בו בעה"ב מתוך האונס בין כך ובין כך אינו נותן להם כלום ואפילו התחילו במלאכה וכדאמר רבא בסמוך האי מאן דאגר אגירי לדולא ופסק נהרא בפלגא דיומא אי לא הוה רגיל דפסיק פסידא דפועלים, וברייתא נמי דקתני הלכו ומצאו שדה לחה הא אוקימנא בדלא סיירה לארעא מאורתא הא סיירה פסידא דפועלים".

ועולה מדבריו שאפילו בעל שרותי ההסעדה עדיין לא בישל אבל קנה מזון לצורך הכנת המנות המוזמנות, ועתה לאחר שקנה הודיעו בעל הסעודה על ביטול הזמנתו צריך לשלם לו על המזון שקנה לשם הכנת הזמנתו, אא"כ הוא השתמש במזון שקנה לצורך הכנת הזמנות אחרות.

מסקנה

כיון שהמזמין לא התנה עם בעל שרותי ההסעדה שום תנאי על תשלום מופחת אם יבטל מאיזו סיבה את הזמנתו, וכיון שהמנות שהוזמנו הוכנו – עליו לשלם את מלוא מחירן, אא"כ בעל שרותי ההסעדה מכר את המנות. ואז, אם מכרן במחיר שווה להזמנה אין המזמין צריך לשלם כלל. אולם אם מכרן במחיר מופחת או שמאיזו סיבה לא הרויח את שוים צריך לשלם לו את מה שהפסיד¹.

השוכר את הפועלים וחזר בו בעל הבית אם ברצונו חזר בו ולא התחילו במלאכה אין להם על בעה"ב אלא תרעומת, והיינו רישא דמתני' דקתני והטעו זה את זה אין להם וכו' וקתני בברייתא בשלא הלכו, וה"מ בשלא היו יכולים פועלים להשכיר את עצמן אמש כששכרן אבל אם היו יכולים להשכיר את עצמן ועכשיו אינן מוצאין בסך שפסק להם זה ושהיו יכולים להשכיר עצמן בו משלם להם ונותן להם כפועל בטל דדבר האבד הוא להם שכירות יום זה, ובכל דבר האבד אפילו לא התחילו כמי שהתחילו והיינו סיפא דמתני' דקתני וכל דבר האבד מקום שאין שם אדם שוכר עליהן או מטען, ובד"א בשאינם מוצאים עכשיו להשתכר באותו סך אבל אם יש שם שוכרין אומר להם צאו והשכירו עצמיכם לאלו ואם פחתו להם ממה שפסק להם זה משלם להם אותה פחת וכדקתני בברייתא דלקמן השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך נותן לו שכר חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת ואוקימנא דמשכח לאגורה ומאי תרעומת משום שינוי דעתא. ואם התחילו במלאכה ואפילו התחלת הליכה בין כך ובין כך משלם להם על הדרך שאמרנו כשאר שם מי שישכירו עצמן לו עכשיו באותו סך וכדקתני בברייתא אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו שדה לחה נותן להם שכרם משלם

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: יש לדון אם במזמין לסעודת ברית מילה אין הדבר ידוע שלפעמים הברית נדחית. אולם אף אי נימא הכי, יתכן שהדין כמו שכתב כתור"ה, שהרי בעל המזון אין לו אפשרות לדעת מראש שהברית תדחה, וממילא הי' מוכרח להכין הכל כאילו הברית בזמנה.